

LA CONSTRUCCIO DE L'ESPAI RURAL AL BAIX EMPORDA

L'anàlisi de les transformacions del territori com a
base per a la definició de criteris d'ordenació.

Tesi Doctoral presentada en el

Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori

E. T. S. d'Arquitectura de Barcelona

UNIVERSITAT POLITECNICA DE CATALUNYA

per ANTONI AGUILAR I PIERA

Director de la tesi:

Dr. JOAQUIM SABATE I BEL

Girona, estiu de 1993.

La forta presència dels nuclis d'assentament indueix com hem avançat, una sistematització del model des de la detecció d'àmbits vinculables a aquells que permeti una territorialització coherent de les accions projectuals, adequant el seu tamany i garantint una equilibrada localització de les noves transformacions en resposta a les pressions que sotmeten el territori.

Ens proposem definir un símil en la delimitació espacial al que ens suggereix la sistemàtica del planejament, en el sentit d'identificar primer uns àmbits de dependència o de vinculació al nucli (abstracció de l'àmbit de pla general), uns àmbits d'actuació o susceptibles de transformació des de la perspectiva de la forma i opcions diferenciades del territori (assimilables als àmbits de planejament parcial o especial), dels que en tercer lloc es desprendran els espais d'actuació particularitzada (suggerint l'àmbit de parcel·la o de llicència).

Entenem aquest model escalat en que cada nivell inclou els següents, molt apte per a l'establiment de criteris sobre el territori, tota vegada que garanteix les condicions d'adequació al lloc i d'equilibri espacial.

El primer tipus es definirà des de criteris d'entorn històric o de connectivitat espacial i física amb el nucli. Per les característiques de base agrària d'aquest territori, aquell esdevé el centre de gravetat d'un espai que sustenta la seva pròpia raó de ser, en una idea que conceptualment respon a una interpretació unitaria del territori en la que s'abandona la discussió excloent urbà-rural.

La concreció dels límits es recolzarà amb força en les traces funcionalment coincidents amb l'aigua i l'accés i en les arestes i punts alts de les carenes a la recerca de la divisòria dels vessants vinculats. Cal fer esment de les indeterminacions que de forma puntual es detecten al pla o en les obertures de la dominant nord-sud, el criteri adoptat és sovint un límit teòric definit per la línia de connexió entre punts alts o les mínimes inflexions en els plans, com és el cas del recolzament sobre la llera abandonada pel Daró en el límit d'Ullastret i Serra de Daró.

En tot cas aquesta base d'actuació no es contradeix amb l'aparició d'espais no vinculats a cap nucli, òbviament l'ordenació s'ha de recolzar sobre la totalitat del territori respectant les diferents opcions naturals. Les delimitacions assenyalades no constitueixen àmbits estrictes de planejament, sinó com hem dit, pretenen sistematitzar les actuacions i garantir l'equilibri dotacional.

(vegeu en les planes següents la delimitació dibuixada sobre la pauta de referència, tres exemples aïllats i el model teòric per a la transició).

RUPIA

PARLABA

FONALLERES

LLAVIA

MATAJUDANA

CASAVELLS

ULLASTRET

CORÇA

MONELLS

CASTELL D'EMP.

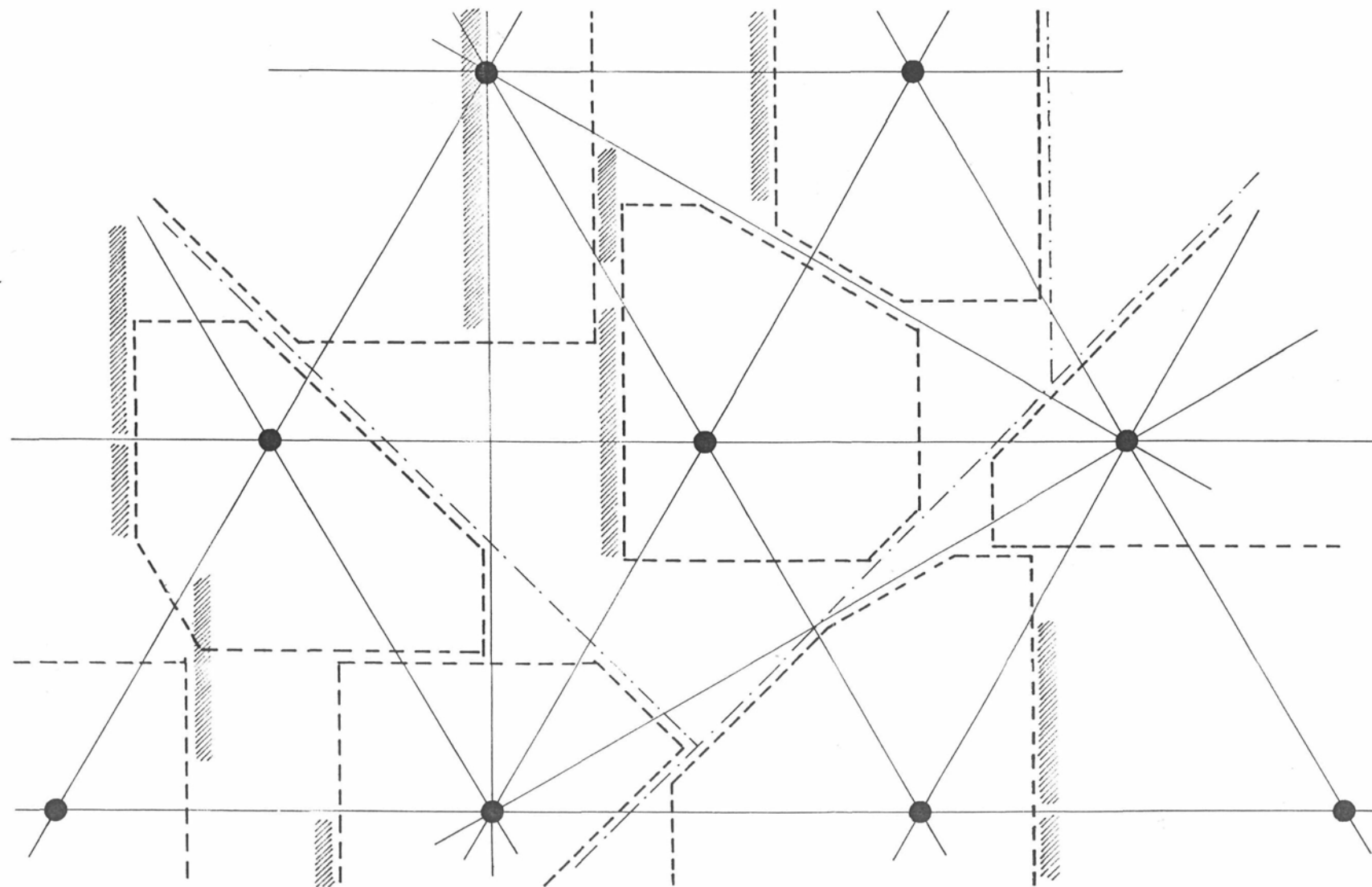
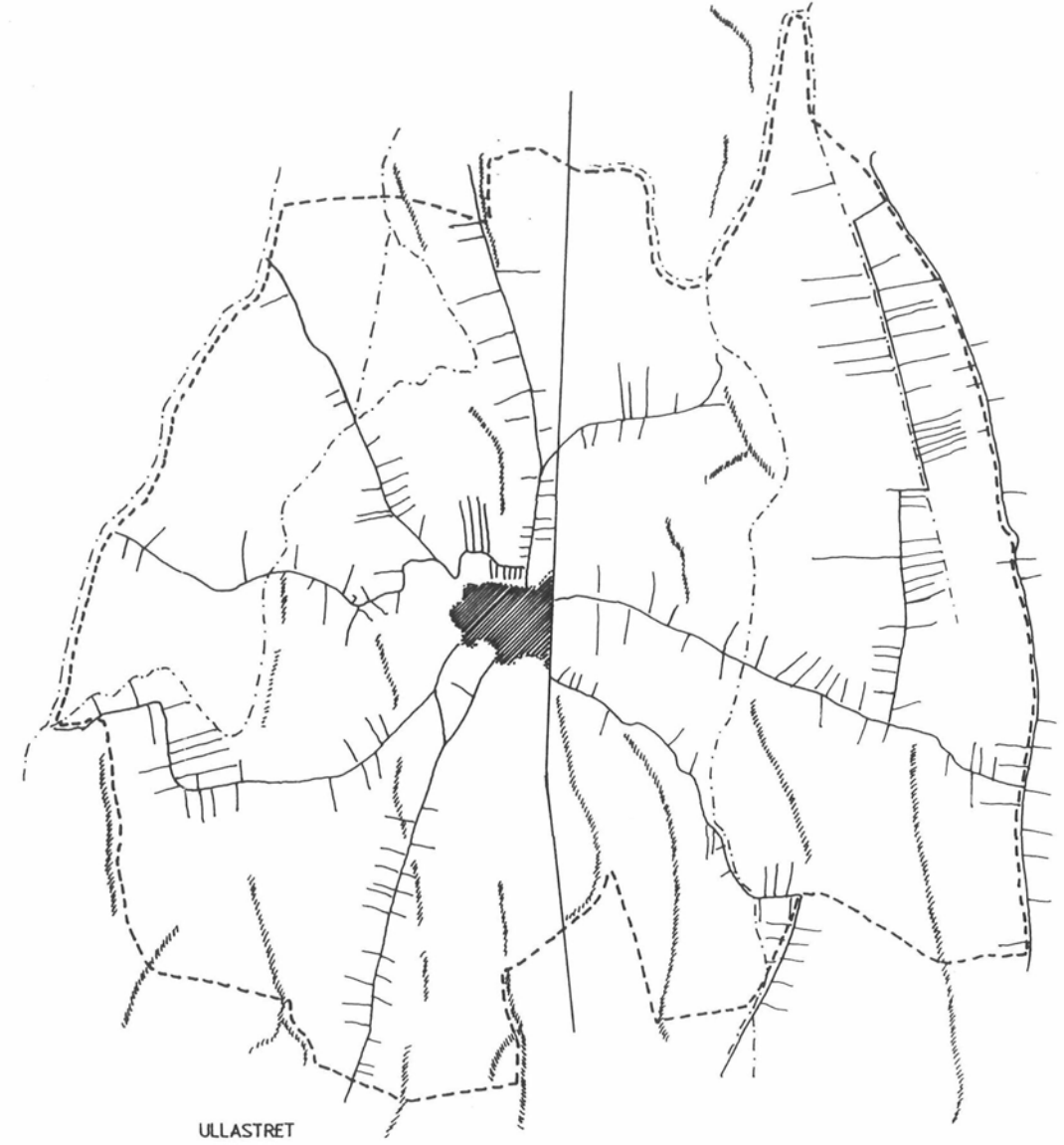
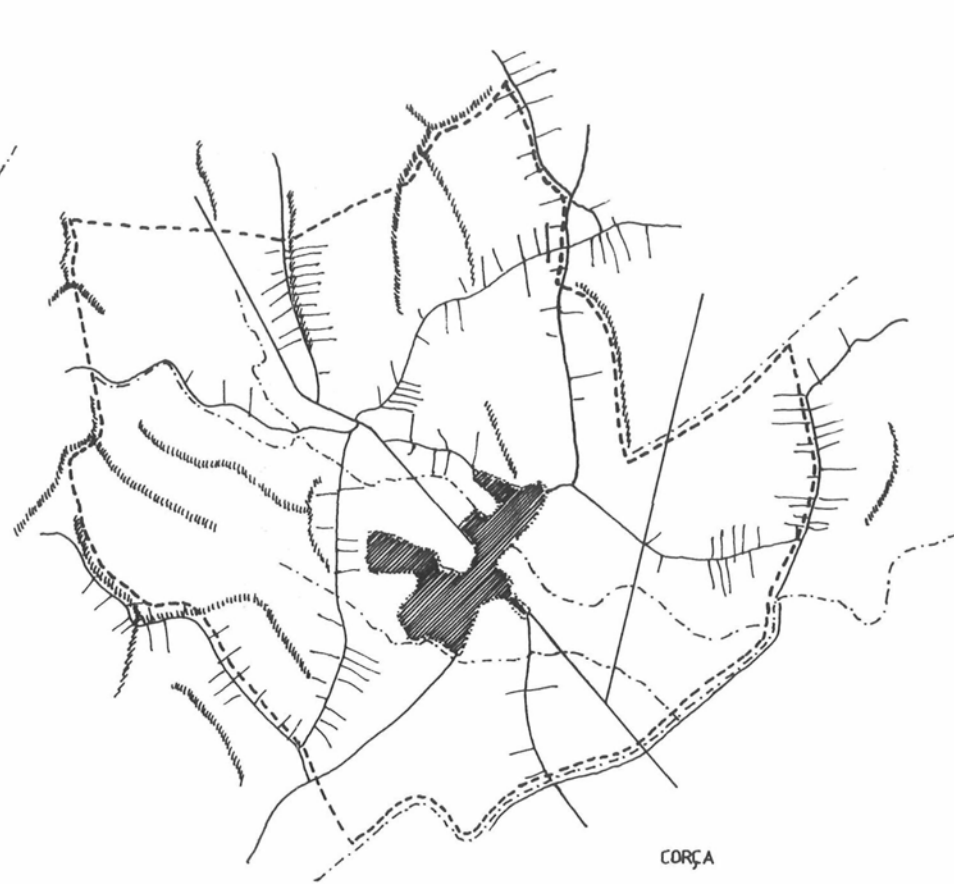
CANADÓ

dard yell

dard

ri ssec

AMBITS DE VINCULACIÓ ALS ASSENTAMENTS

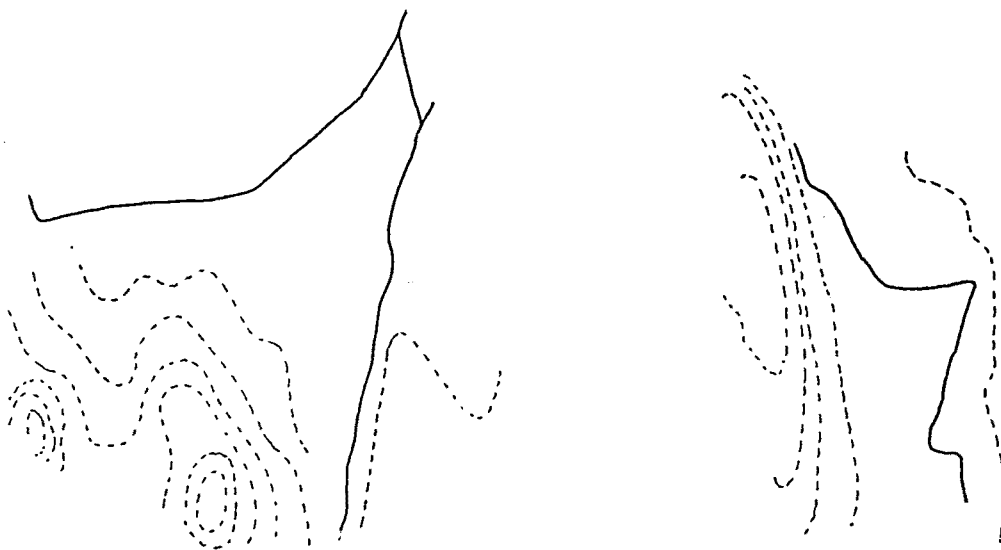

Des d'un criteri molt arrelat a la diversitat en la forma construïda del territori configurarem un segon tipus d'àmbits, que a priori cal entendre més com establiment de bases d'implicació espacial de tèriques operacions de planejament amb tamany ajustat, per articular les activitats dins la retícula, que com a opció explícita de zonificació. Es des de la consideració agregada i seqüencial d'aquests àmbits que es sintetitza la pròpia resposta d'ordenació.

El sistema d'encaix en sectors que es planteja, si bé per les condicions de coherència i equilibri en el territori s'ha d'adaptar necessàriament a la pauta dibuixada, obliga a definir delimitacions difoses que només el planejament podrà fixar d'acord amb els nivells de concreció i de resposta que li són propis. En aquest sentit cal avançar algunes consideracions que ens ajudaran a reconèixer l'abast i funció d'aquests sectors.

D'una banda el treball es realitza sobre el document en què havíem incorporat els àmbits de vinculació als nuclis, amb estricta observància del plànol d'imatge i usos del territori esmentat anteriorment, per tal de garantir la fidelitat al criteri de diversitat morfològica i constructiva. Així des de les àrees de major accidentalitat, que concentren les cobertes vegetals autòctones, als plans de conreus més estables, (en la combinació d'ambdós s'ha de sintetitzar el manteniment de la identitat de la transició) caldrà cercar el detall d'interstici amb relleu suau, inflexió divisòria i cobertes més degradades, on instal·lar els àmbits susceptibles de transformació per a noves activitats en el territori.

En els llocs on les condicions de divisòria o inflexió no tenen una lectura immediata en el recorregut d'una traça, és on puntualment es deformarà el rigor de l'estructura pautaada pel marc de referència, i es farà necessari adaptar el planejament sobre límits menys potents.

D'altra banda, cal fer esment del concepte compacte i agrupat que configura el model tradicional d'ocupació edificada, el qual suggereix l'adopció d'uns paràmetres també compactes i aïllats com a formes de transformació unitàries, per a les operacions que s'afegeixen en el territori.

Com hem dit, es preten projectar l'ordenació de la transició com un agregat d'unitats parcials molt arrelades a un tipus de territori concret, sistematitzades des de la pauta dels assentaments, que a més es recolzaran sobre eixos amb nivell jeràrquic adequat als seus propis requeriments funcionals i d'accessibilitat.

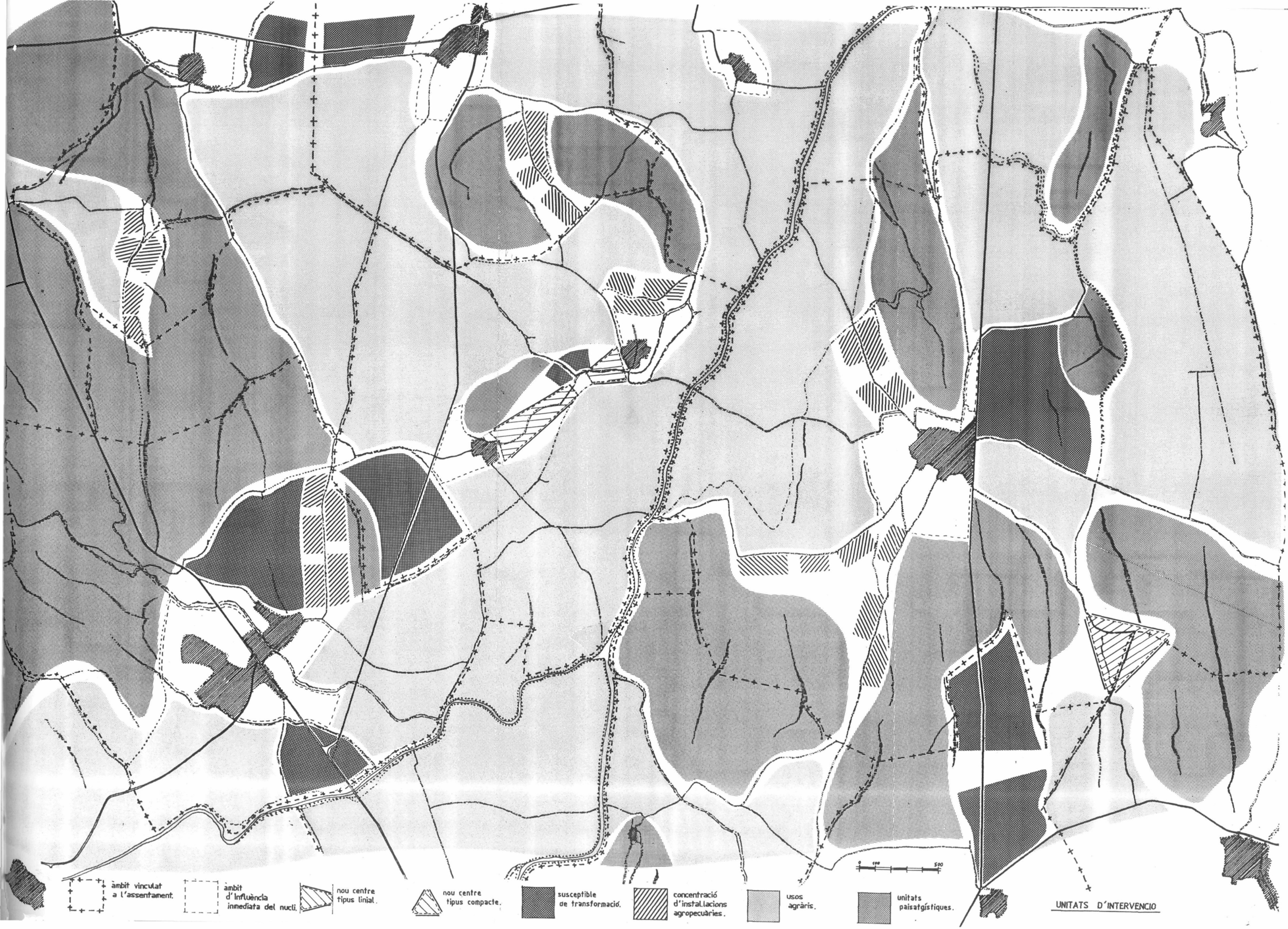
Aquest ordre garantirà l'equilibri propositiu tota vegada que establirà la localització dels sistemes dotacionals i de transformació de forma proporcionada al tipus i nivell del centre vinculant i a la categoria de l'eix viari de suport.

(Vegeu en el plànol d'unitats d'intervenció i en el model teòric següents, la sistematització del que aquí expliquem.)

Es defineixen les unitats teòriques de planejament parcial d'acord amb aquells valors de posició induïts pels nuclis, per l'accés, per determinades preexistències en el territori i per les condicions morfològiques del suport, en les que l'acció es realitzarà majoritàriament parcel·la a parcel·la, amb pautes d'ocupació predefinides per identificació dels models tradicionals, com exemplificarem més endavant. (agrupacions residencials, eixamples i àrees d'influència immediata dels nuclis, concentracions agropecuàries, implantacions dotacionals i de serveis).

Recollim en aquest sentit el criteri expressat en el "Pla de l'Espai Rural Metropolità" (X. Eizaguirre - 1987), on manifesta que **l'estructura territorial que ens dibuixa la recerca de les lògiques, pauta l'articulació racional de les unitats de planejament parcial, i garanteix la correcta localització dels sistemes dotacionals i de recolzament de les activitats agràries.**

En el nostre àmbit de treball, com hem dit, es configuren uns àmbits parcials d'intervenció amb una delimitació, que malgrat aproximar un primer nivell de rigor en el criteri d'adaptació morfològica i coherència territorial, ha d'esser necessàriament difosa des d'aquest document que no es proposa, recordem-ho, graus de concreció més enllà de l'establiment de criteris d'ocupació. La pròpia especialització del planejament haurà de redefinir les unitats des d'una perspectiva particularitzada segons finalitats concretes (voluntats de transformació, estructura de la propietat, capacitats d'actuació i de gestió, condicions edafològiques dels sòls, i característiques d'interès paisatgístic i ecològic entre altres).

 àmbit vinculat a l'assentament.

 àmbit d'influència immediata del nucli.

 nou centre tipus linial.

 nou centre tipus compacte.

 susceptible de transformació.

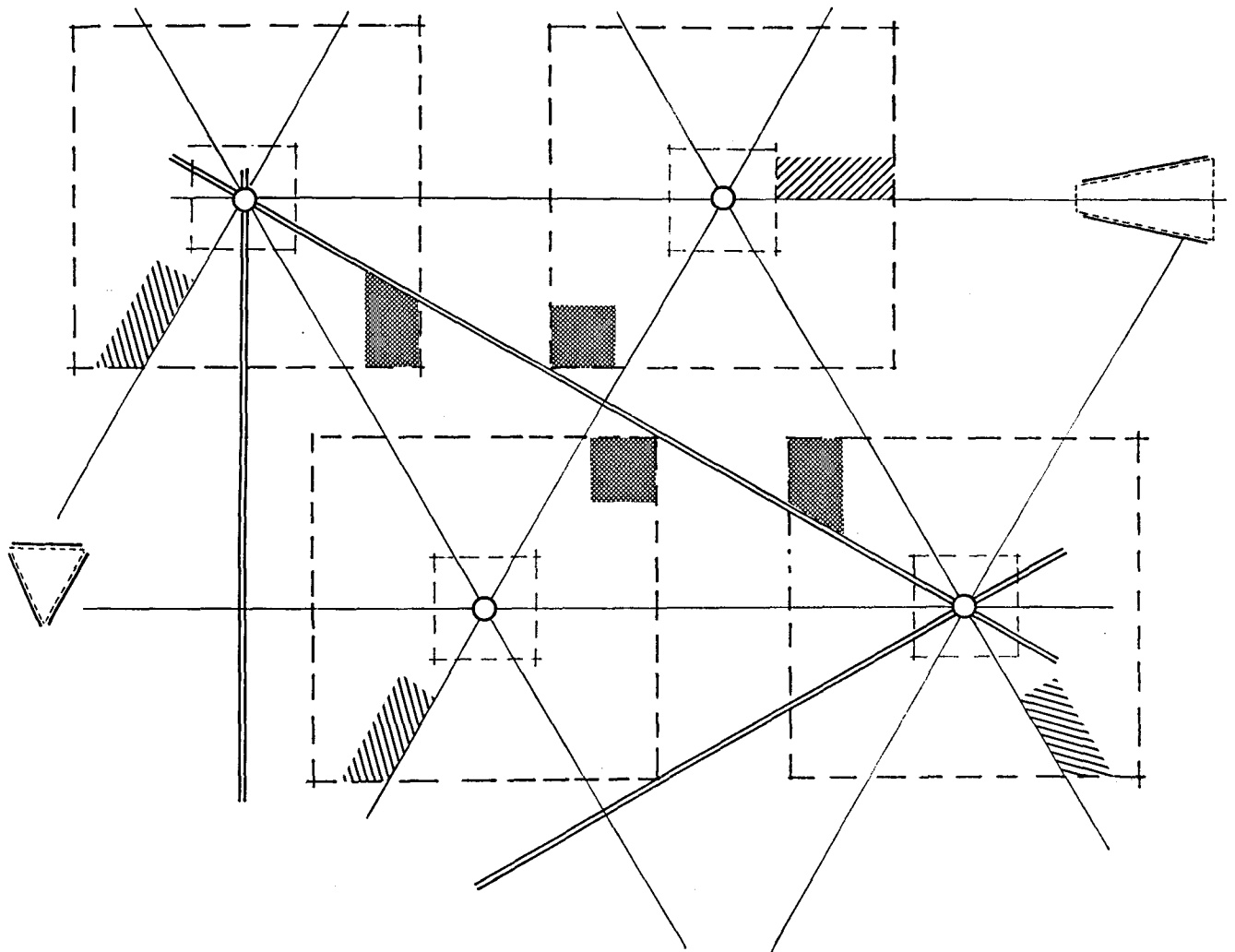

 concentració d'instal·lacions agropecuàries.

 usos agràries.

 unitats paisatgístiques.

UNITATS D'INTERVENCIÓ

MODEL TEORIC

—— sistema bàsic de connexió - enllaç centres 1er nivell

==== suport d'àmbits susceptibles de transformació - (sistemes dotacionals i o serveis).

—— sistema secundari de connexió - enllaç centres elementals

—— suport de concentracions de recolzament dels usos agraris.

┌── àmbit d'activitat vinculada als assentaments

└── suport de sistemes de transformació d'abast territorial.

┌── àmbit d'influència immediata del nucli

└── suport de sistemes al seu servei exclusiu.

■ àmbits de transformació - sistemes dotacionals i de serveis.

▨ sistemes de concentració d'usos agropecuaris i de recolzament a l'activitat agrària.

△ lloc central de nova planta tipus compacte.

▴ lloc central de nova planta tipus lineal.

El mètode es basa en la diferenciació de les següents unitats d'ocupació:

- Sectors d'influència immediata de l'assentament configurant entorns permeables de relació amb el territori, proporcionats a les capacitats del nucli o agrupament, susceptibles de recolzar els mínims creixements, dèficits dotacionals del pròpi nucli o activitats agràries de suport com parcel·lacions per a horts.

- Ambits susceptibles de transformació per a noves implantacions residencials, independents d'aquells creixements de nucli, localitzades a partir dels buits detectats en la pauta i amb formes d'ocupació que com veurem més endavant s'interpretaran des de la identificació dels models tradicionals agrupats i/o lineals.

- Ambits susceptibles de transformació per activitats alienes a l'us agràri del sòl, projectats amb la finalitat de fornir sistemes dotacionals o de serveis d'abast territorial, que simultàniament hauran de participar de la pertinença a un àmbit de nucli, per raons de gestió o de vinculació espacial, i del contacte amb un eix viari bàsic per necessitats òbvies d'accés. En els criteris de desenvolupament urbanístic a més dels condicionants de lloc assenyalats, resultarà determinant la vulnerabilitat paisatgística.

- Concentració d'usos agropecuaris o activitats de recolzament del medi agràri, amb els que es pretén donar resposta a la dispersió endèmica d'instal·lacions i edificacions que caracteritzen l'activitat en un territori amb forta presència pagesa. Entenem que aquesta opció no es contrària al manteniment d'aquestes instal·lacions en les explotacions dels masos, on es localitzen unitats concentrades d'habitat-producció. Les condicions d'ubicació vindran determinades més per la necessària connectivitat amb les àrees de conreus a través de vies secundàries que per l'àmbit del nucli. Ocuparan terrenys en àrees de conreu més inestables o erms, protegits paisatgísticament, que assolint dimensions adequades a les intensitats i distàncies preceptives (recordem en aquest sentit les més significatives: 1Km. per porcs; 500m. per conills), amb ordenacions discontinües i lineals segons l'eix en què es recolzen, formant unitats compactes i acotades.

- Ambits de manteniment i millora dels usos agràris preexistents, amb destinació prioritària i exclusiva per als conreus i abast circumscrit més enllà dels àmbits de vinculació als nuclis, que definim en base a les millors condicions topogràfiques i d'estabilitat dels sòls i que seran objecte de l'aplicació exclusiva dels programes de foment i millora de les condicions d'aprofitament agràri com regadius i/o operacions de concentració parcel·laria, segons unitats superficials que el pròpi procés definirà sovint més des d'òptiques agronòmiques que urbanístiques, i que en tot cas

s'ajustaran a fragments complerts en la pauta dibuixada per les traces. Dins aquests, en el nostre cas identifiquem les àrees del sistema fluvial (àmbit creuat pel Daró i subdividit per les seves motes) i el sistema de l'estany d'Ullastret, com a sectors homogènis d'actuació agrària que el procés d'anàlisi realitzada ens permet vincular en una sola unitat territorial, en els quals entenem que les eventuais operacions de millora, transformació o manteniment a què es poden sotmetre, haurien de tenir lloc de forma unitària i completa, per tal de garantir el seu caràcter compacte.

- Unitats paisatgístiques o de manteniment i millora de la identitat de la transició, qualificatiu que els atorguem no amb caràcter exclusiu (és tot el territori el que l'identifica) però si explícitament per l'alternança que contenen a petita escala en un seguit de conreus i ondulacions arbrades, que les fa portadores de la imatge característica. L'objectiu seria la protecció integral de la vegetació, relleu i boscos, sense renunciar al manteniment i millora dels usos preexistents, plans conreats inclosos. El planejament haurà de diferenciar dins aquestes unitats, aquelles àrees susceptibles de protecció especial per causes concretes, com presència de masses arbrades específiques, coincidents en les elevacions que es proposa protegir i potenciar en tant que formalitzadores de fites territorials.

Hem volgut fins aquí apuntar uns models de proposta amb abast superficial, estrictament lligats a les opcions del suport i a la pauta estructural del territori, amb la perspectiva d'alterar mínimament els seus signes d'identitat. Aquests, en tant que estretament vinculats a la morfologia, els entenem portadors de respostes als interrogants d'identificació que ens ha plantejat el reconeixement territorial, atorgant a cada àmbit una pauta d'ordenació adequada.

Així doncs com dèiem, sintèticament podem afirmar que en el pla trobem àrees homogènies de planejament unitari, a les ondulacions cerquem els paràmetres de manteniment de la seva identitat i els replàns recolzen les àrees susceptibles de transformació.

En tot cas la proposta teòrica s'hauria de considerar com de màxims per a un territori reduït com el que hem analitzat. Tanmateix des del planejament les propostes s'hauran d'evaluar de forma proporcionada a les pressions en el territori i aquestes sovint estan ambíguament sobrevalorades en un espai altament humanitzat com és l'empordanès. En la mateixa línia s'haurà de posar en justa mesura l'opció urbanística configurada per a les finalitats del món agrari, en un territori d'agricultura en recessió, o si més no, en un sector sotmès en l'actualitat a forts canvis estructurals.

2. 2. Els models de proposta.

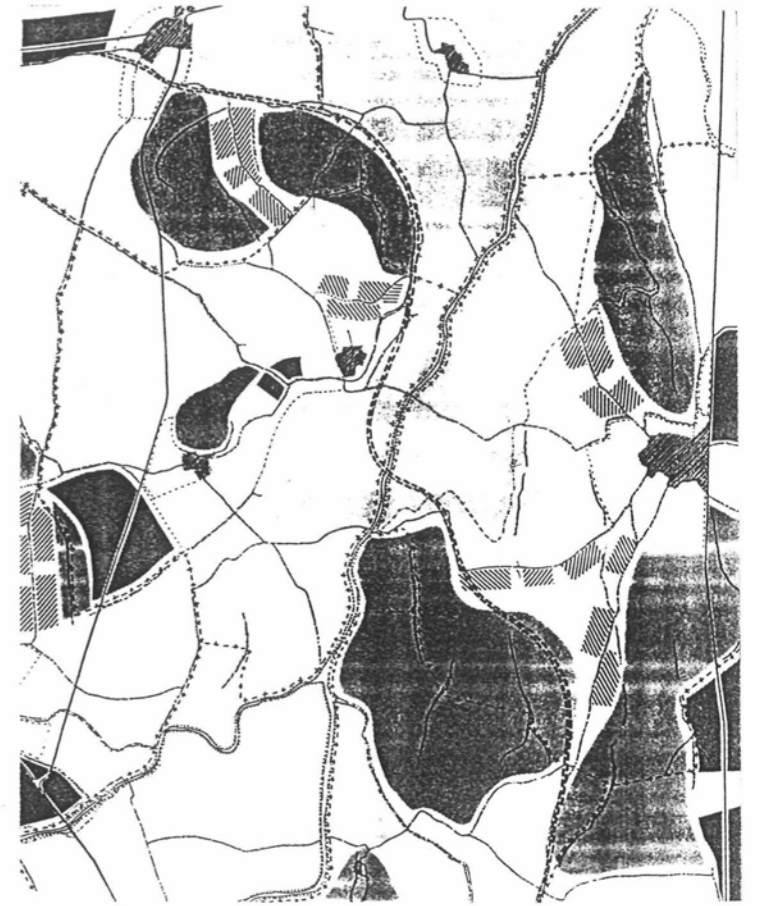
A partir de la configuració dels sistema d'unitats d'intervenció que hem assolit, voldriem exemplificar puntualment algunes pautes d'actuació en aquelles unitats, que sense ànim d'aportar solucions exclusives per al territori, permetin reflexar el criteri propositiu que entenem adequat i que com ja hem avançat, parteix de la interpretació dels models tradicionals detectats en les formes d'ocupació preexistents.

En concret referirem els tipus dels que s'han detectat precedents en la mostra analitzada i així, d'una banda parlarem dels creixements d'hàbitat alièns als assentaments en nucli compacte i d'altra abordarem les agrupacions d'usos agràris extrapolant els tipus d'implantacions de granges i magatzems agràris. A la vegada, volem aportar un criteri de resposta en la projecció del model, com a base per a la implantació de propostes d'abast lineal, és a dir elements com carreteres, ferrocarrils o canalitzacions que sense comportar ocupacions superficials notables, impliquen solucions compromeses sobre el territori per la contundència amb què la seva traça lineal fragmenta l'espai i talla els ordres preexistents.

Incidint prèviament en la implantació d'aquests elements lineals, cal considerar que es tracta d'elements infraestructurals que per pròpies condicions requereixen traces contundents poc adaptables a la morfologia del suport, o elements que per processos projectuals desvinculats de l'ordenació de l'espai i en els que sovint s'abandona el criteri d'adaptació, s'instal·len de forma desagregada amb fortes implicacions negatives (massa carreteres de curt abast es projecten amb criteris d'alta velocitat que tensa les traces, ignorant coincidències, paral·lelismes amb traces existents o tant sols adaptacions puntuals).

Les condicions del territori en què treballem, fan poc permeable el nostre model a dites implantacions. Entenem però com a via vàlida per el seu recolzament, situar la traça del nou eix en punts de màxima coincidència amb les línies frontereres de contacte entre les unitats d'intervenció definides, en un relligat dels espais d'interstici que permetrà assolir tot el territori, adaptant-se a l'estructura bàsica i amb trencaments només marginals. La proposta implicaria una adaptació màxima de la nova traça a les inflexions pla-relleu, en un intent d'aproximar al màxim les condicions de divisòria afegida per aquesta a les condicions naturals de partició. Simultàniament, com es posa de manifest en el document adjunt, resulta garantida la forta coincidència amb les traces preexistents, que ens han ajudat a definir aquelles fronteres, i a la vegada es provoquen els mínims trencaments en la fragmentació parcel·laria.

(vegeu en els exemples següents dos casos teòrics d'implantació de noves carreteres).

Pel que fa a les ocupacions d'abast superficial que recolzarem en les unitats d'intervenció, entenem que els mecanismes reglats que utilitza la pràctica urbanística recolzada en els instruments legals i d'ordenació que coneixem, es confirmen massa sovint poc adequats per a regular aquestes intervencions en l'espai rural i específicament en les actuacions més enllà dels nuclis d'assentament consolidats.

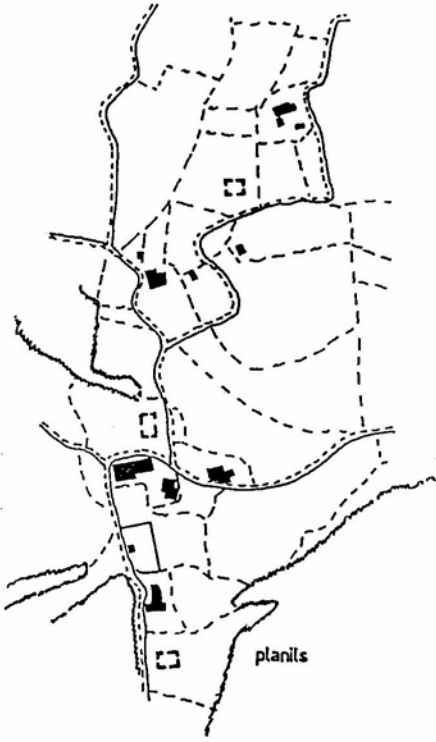
En concret ni el criteri essencialment urbà que omplena els buits de l'espai útil sobre la base de l'equilibri de drets i deures dels agents implicats, donant sovint resultats intensos i compactes des de l'articulació públic-privat, ni la perspectiva d'actuació aïllada i dispersa que la llei preveu per al "no urbà" amb el sostre sistemàtic del "nucli de població" que dona resultats excessivament desagregats, es revelen prou àptes en el nostre territori. Calen actuacions intermèdies que articulin les noves intervencions en els sistemes preestablerts.

D'acord amb la dispersió discontinua dels masos detectada en l'anàlisi del sistema dels assentaments realitzada en el capítol precedent, i en base a la localització dels punts d'ocupació residencial de nova planta prefixada a partir dels nostres criteris (buits en la pauta d'interpretació del model de Christaller), entenem que la resposta a una hipotètica pressió sobre el territori per a aquests establiments residencials, s'ha de formalitzar des de la reinterpretació dels models tradicionals en els llocs predefinits.

Les formes d'assentament aïllat detectades en la transició formalitzen, com hem vist, uns agrupaments recolzats en els camins, que responen a dos models d'implantació diferents. D'una banda els agrupaments compactes relligats per un sistema diversificat de camins i d'altra els agrupaments lineals conformant un rosari d'edificacions sobre un eix de traça més potent i distàncies entre unitats sovint superiors.

(vegeu el plànol adjunt de formes d'assentament.)

Les propostes teòriques que s'assenyalen en el plànol d'unitats d'intervenció per aquells punts d'ocupació, no es presenten com a model exclusiu per a noves implantacions residencials, de fet en el document de formes d'assentament adjunt, es grafien algunes unitats d'hàbitat que de forma complementària a les existents, entenem possibles sense alterar la pauta d'identitat territorial.

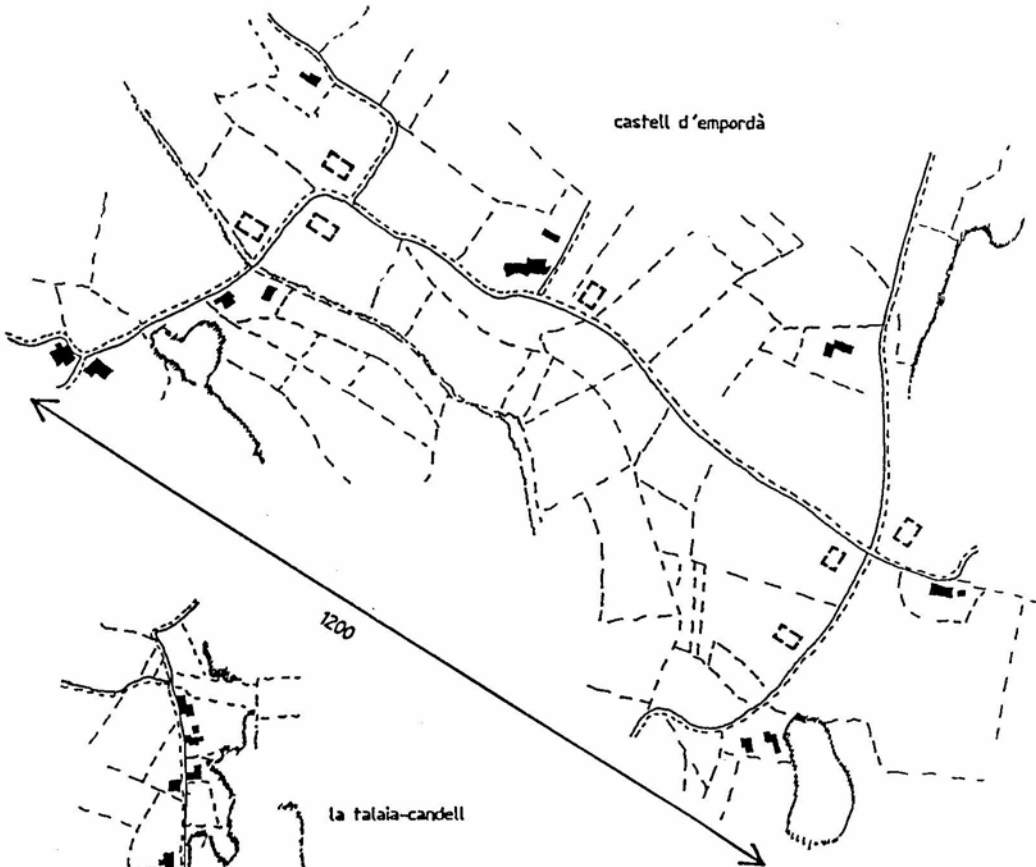
750

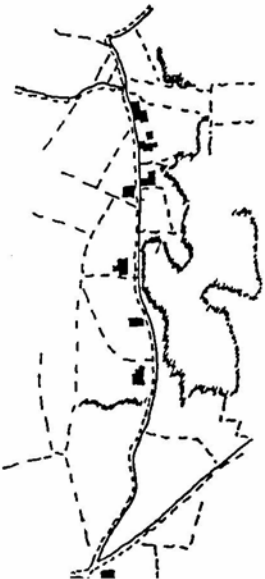
600

ELS AGRUPAMENTS COMPACTES

1200

la talaia-candell

ELS AGRUPAMENTS LINEALS

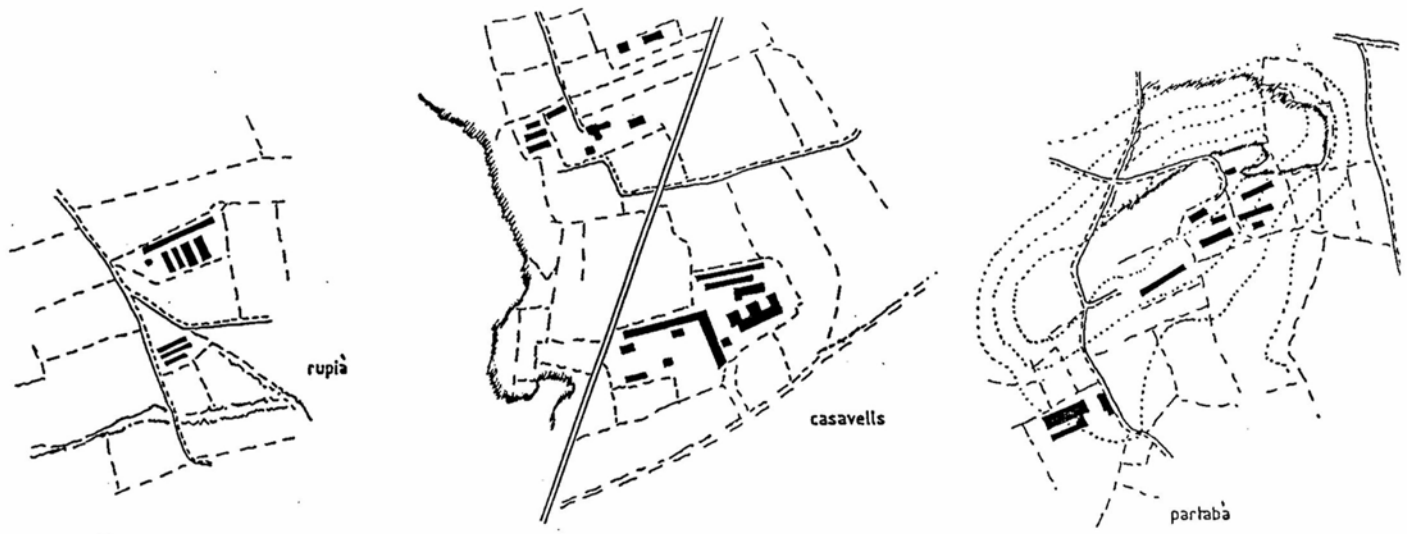
LES FORMES D'ASSENTAMENT

En aquell plànol es proposen dos exemples, una ocupació en agrupament compacte corresponent al lloc detectat entre els nuclis d'Ullastret i Peratallada, com a nou centre elemental dels que admet la pauta i que es grafia com un sistema acotat en sí mateix, la dimensió del qual haurà de definir el planejament. D'altra banda es proposa un agrupament lineal com a forma d'assentament per aglutinar el nucli bipolaritzat que detectàvem. En aquest sentit es planteja un grafisme que intenta reflexar la idea d'intensitat progressivament decreixent amb el distanciament respecte de cadascun dels nuclis originals, accentuant el punt d'encontre amb una discontinuïtat en la trama i amb una àrea de transformació per a sistemes dotacionals o de serveis, que reforçarà el caràcter unitari.

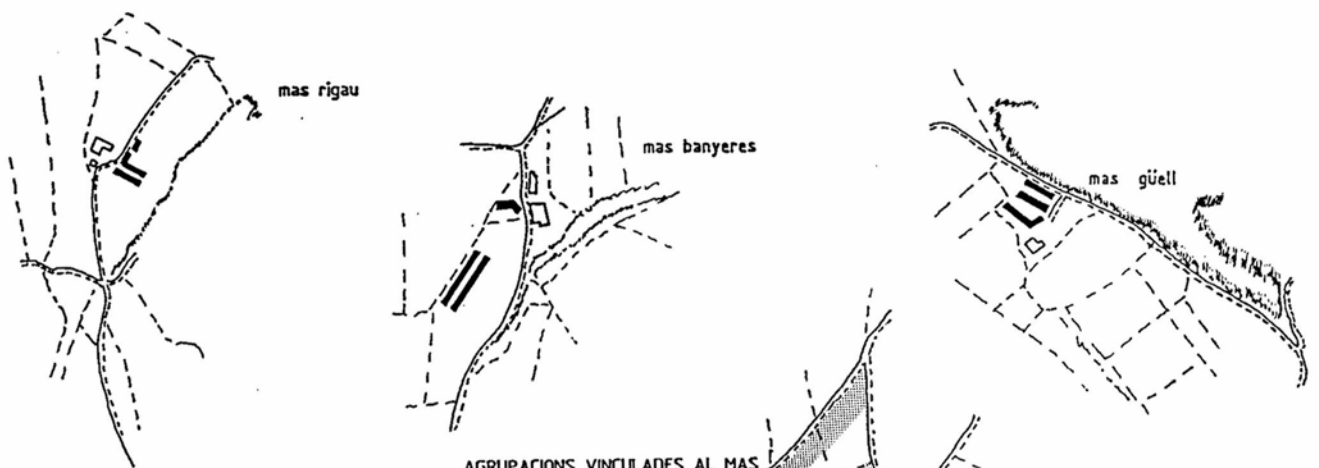
En tots els casos cal actuar amb els criteris de respecte a la pauta de dimensió màxima de l'agrupament, de distàncies i discontinuïtats en la implantació de les unitats, fet que limita el nombre de parcel·les edificables. Així mateix es tractarà de minimitzar l'obertura de nous camins, d'alterar només puntualment la fragmentació del sòl, afavorint el manteniment dels usos preexistents en les unitats no edificables, i de fixar prioritàriament edificació de tipus aïllada, tota vegada que altres tipus d'edificació més compactes només s'entenen admissibles en els creixements que el planejament defineixi a l'entorn dels nuclis.

Pel que fa a la regulació dels establiments agropecuaris o de recolzament de l'activitat agrària (granges, coberts, magatzems, sitges), la casuística sobre el territori es manifesta per un ostensible esquitxat d'edificacions aïllades en tota l'àrea, si bé es detecten concentracions puntuals en explotacions més intensives. Aquest fet suggereix la concentració d'instal·lacions conformant sistemes agrupats amb condicions màximes de connectivitat amb l'entorn conreat, i ocupació discontinua per fer permeables els sistemes sense abandonar el caràcter d'unitats compactes.

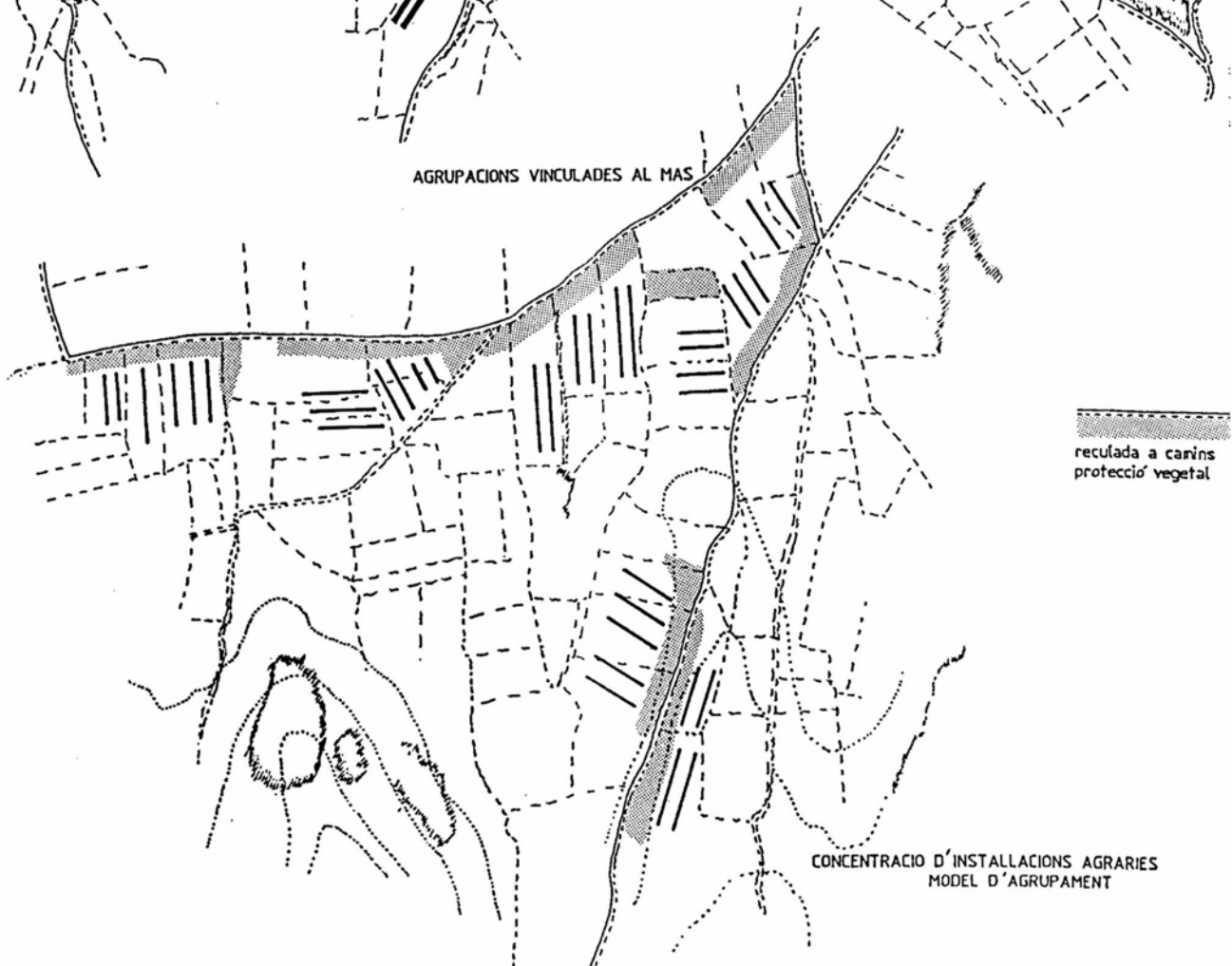
El criteri d'implantació lineal predefinit que es grafia en el plànol adjunt per a un cas concret, parteix de la dotació infraestructural de l'espai seleccionat en el que mínimes alteracions del parcel·lari original estructuraran el suport d'aquelles instal·lacions, conservant unes reculades preceptives de les edificacions respecte dels eixos principals, espais que s'adequaran per tal de protegir de vistes els recorreguts.

AGRUPACIONS AÏLLADES

AGRUPACIONS VINCULADES AL MAS

CONCENTRACIÓ D'INSTALLACIONS AGRÀRIES
MODEL D'AGRUPAMENT

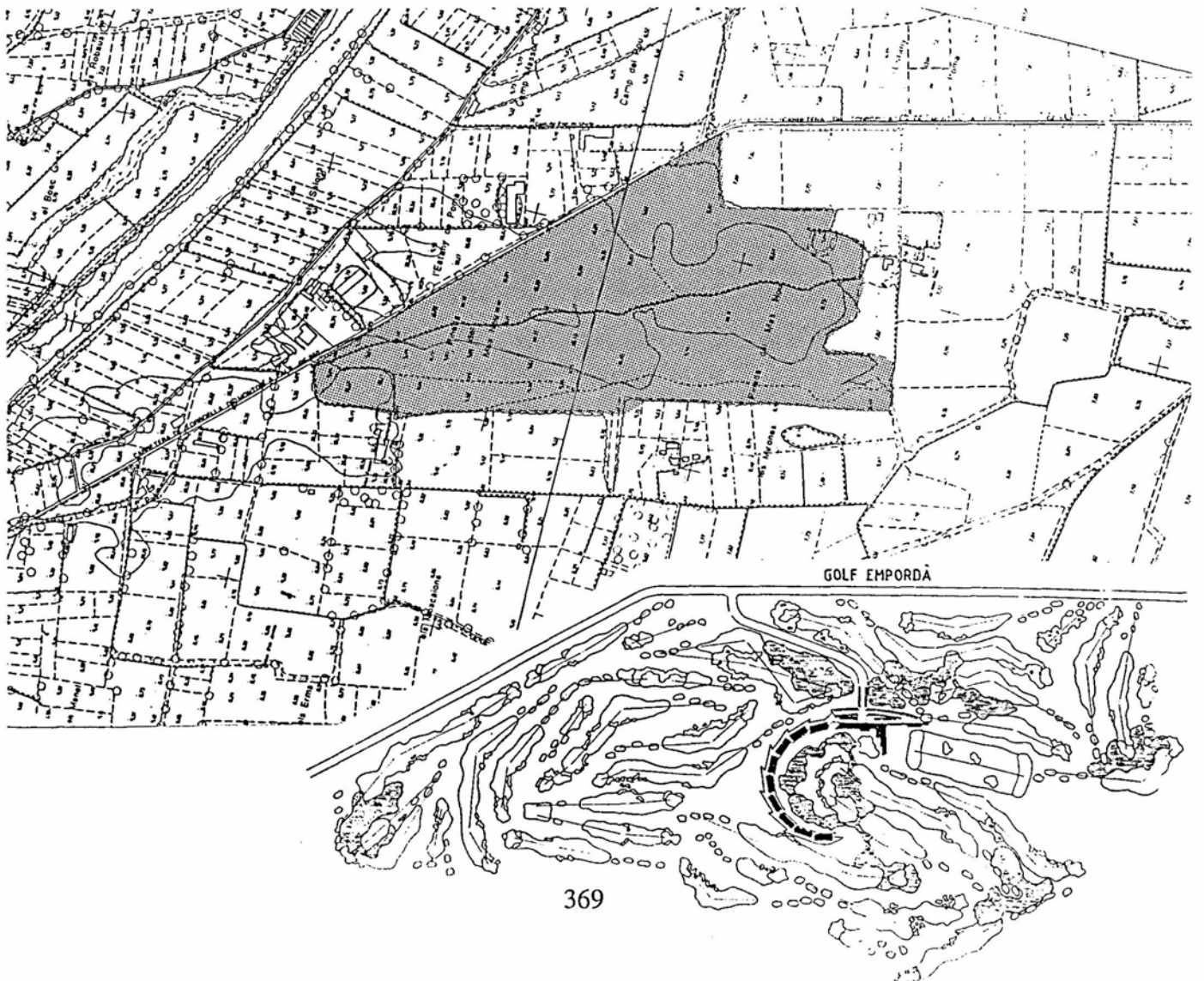
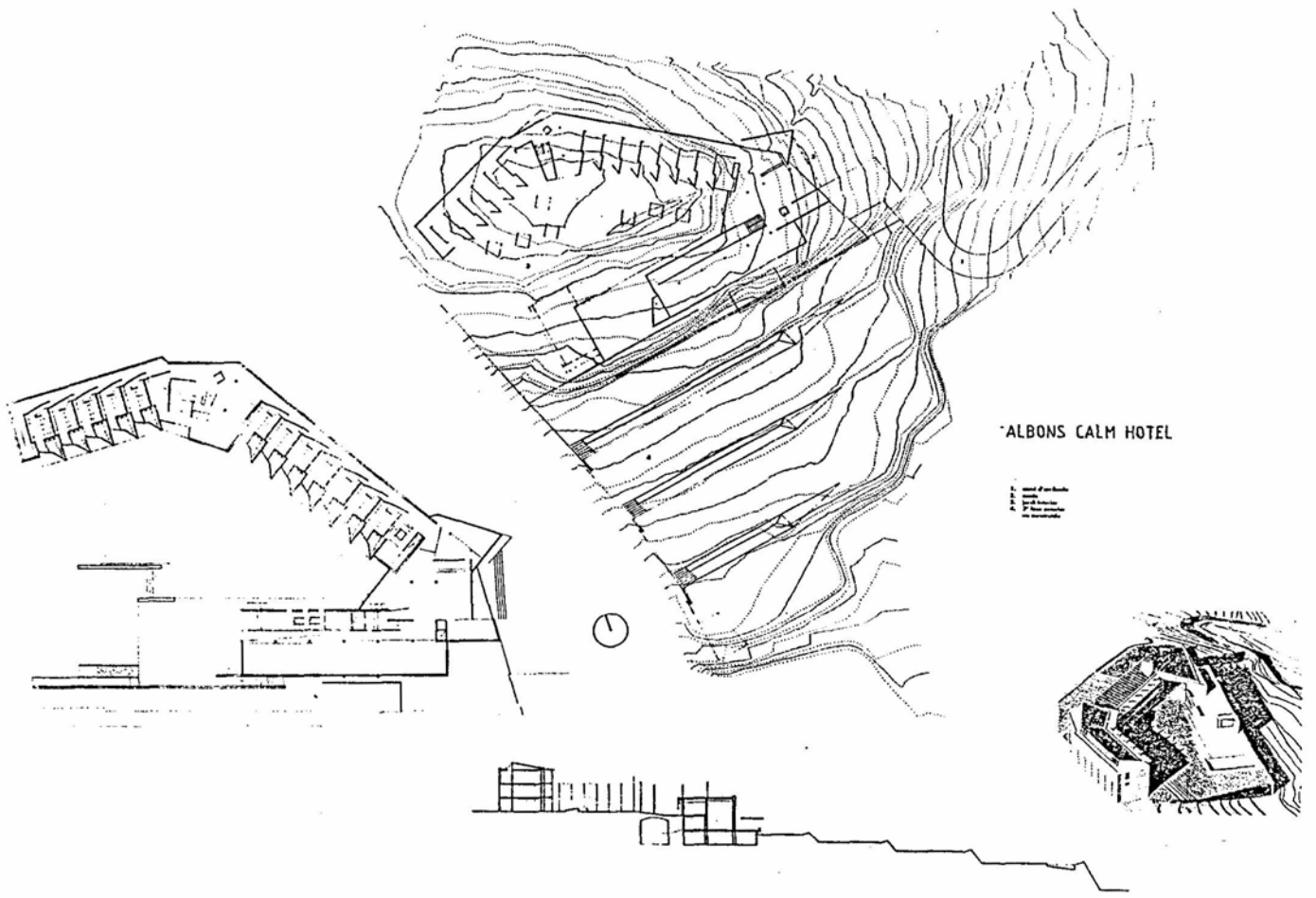

En la mateixa línia d'ocupació compacta, es podrien argumentar criteris per a l'implantació d'unitats dotacionals o col·lectives. Tanmateix l'especificitat de cada proposta i la manca de referents en el territori dificulta l'establiment de pautes explícites, si bé alguns exemples ens ajudaran a aproximar respostes d'articulació rural que entenem correctes per l'alteració mínima que impliquen de la identitat territorial.

Ens referim a les propostes recents de C. Ferrater (Golf Empordà) i R. Aranda - C. Pigem - R. Vilalta (Hotel Albons), en les que dins la especificitat de cadascuna es dona el criteri coincident de ser actuacions acotades en si mateixes, amb diàleg estret amb els episodis morfològics en què es suporten (forta alteració orogràfica en l'hotel; recolzament del golf en la heterogeneïtat del bosc al mitg de la plana de regadiu, provinent de la estabilització d'una duna).

(vegeu en els documents gràfics adjunts els exemples esmentats.)

Em aquest capítol, com s'ha dit a l'inici, més que una proposició conclouent, no s'ha pretès altra cosa que des de la recerca de les lògiques del territori introduir unes bases possibilistes que suggereixin la reconducció de intervencions en l'espai rural coherents amb la seva identitat, com a base per a criteris d'ordenació amb objectius més propositius que no merament proteccionistes, en un intent de superar els paràmetres que massa sovint es donen en els instruments de planejament, orientats des de perspectives més adequades a l'anàlisi de la forma urbana.

CONCLUSIONS

Una valoració crítica de la metodologia que centra l'exposició del treball, objectivament es pot desprendre del pròpi contingut de la seva projecció propositiva amb la que hem volgut refermar la descoberta de pautes de diàleg natural-alterat, en tant que és en les propostes on es sintetitzen els arguments de resposta a la interpretació constructiva amb la que hem identificat el territori.

Amb tot però, atès el caràcter eminentment teòric del contingut propositiu que hem presentat en la darrera part, cal situar aquella proposta en la seva justa mesura. Ens referim al fet que l'absència de condicionants reals, més enllà dels estrictament territorials en què s'ha recolzat la raó de ser del nostre treball, ha de fer entendre que la nostra opció projectual resulta acotada pel que pot implicar d'exemple d'aplicació dels elements en què es sintetitza el procés constructiu del territori, quina descoberta ha estat l'objecte central del treball.

A l'aplicació que hem fet, no s'ha d'atorgar més valor que el d'experimentar criteris d'utilització d'aquells elements, amb resultats objectivament tant ajustats com els que podrien aportar altres metodologies, o si més no actuacions recolzades en paràmetres disciplinars no estrictament urbanístics. Estem pensant per exemple en l'adopció de criteris diferents de selecció dels elements, o en actuacions de base agronòmica.

La concreció dels models d'identitat territorial detectats com a resposta als interrogants plantejats amb relació a l'articulació del diàleg natural-alterat, ha posat de manifest d'una banda el ric equilibri existent entre el factor producció "terra" i els sistemes incorporats per a la seva transformació, i d'altra ha palesat la vàlua del mètode en tant que permet definir els elements "traces" com a expressió formal de l'espai i de la seva identitat, i com a configuradors de les pautes des de les quals reprojectar el territori, ordenant les noves sol·licitacions de forma coherent amb aquells models.

L'anàlisi exposada en el treball confirma l'ajust de la hipòtesi inicial segons la qual la pròpia descripció perfila les opcions del territori, en aquest sentit la nostra tesi posa de manifest la definició de criteris d'intervenció en l'espai rural des dels ordres del sòl detectats en el procés de reconeixement i d'anàlisi de les seves pròpies estructures i formes.

Podem afirmar que la definició sintètica de la forma del territori es basa en la concreció de les lògiques i dels models d'ordre, que bé aïlladament o interrelacionats ens indueixen els sistemes d'artificialització de l'espai en estret diàleg amb les aptituds naturals del terreny. Les traces al seu torn instrumentalitzaran unitàriament tant els ordres d'interrelació territorial, com el detall d'esforç constructiu en què s'expressa aquella artificialització.

Les estructures obertes que tant des de la pauta del pla com des del referent direccional orogràfic s'expliciten en l'espai, ens remetent a la indefinició i mobilitat pròpies del procés constructiu d'un territori en terres de pas, que en la forma com ho feia Y. Barbaza, anomenàvem "de contacte" amb diversitat d'horitzons en l'organització de l'acció de l'home, o encara més, pròpies d'un territori de recent formació en el que els referents morfològics han vist successivament alterada la seva lògica natural, fent inestables i discontinus els models d'implantació constructiva.

Per a l'establiment en aquesta àrea de bases de referència que permetin actuacions d'ordre territorial, ha estat necessari apel·lar a priori a l'inestabilitat subjacent en un territori que es llegeix a petita escala ateses les discontinuïtats estructurals o les seqüències morfològiques que conté; inestabilitat que assimilem a aquella docilitat que atribuïm al territori en el sentit de ser poc condicionant de les seves transformacions. Amb tot, el marc d'actuació ha d'esser necessàriament el manteniment de les pautes d'organització en què es recolza la seva estructura formal en cada àmbit.

Les lògiques de cada model parcial implicaran comportaments específics recolzats en les corresponents lleis de petit ordre o lleis "en la transformació" deduïdes arran del propi procés, en aquest sentit el treball ha posat de manifest la necessària modelació discontinua de les pautes en l'anàlisi del diàleg natural-alterat.

Cal territorialitzar les actuacions cercant en la seva concreció la transcripció dels models tradicionals implantats, vinculant a la terra els factors de transformació i els elements incorporats, per la via de l'establiment de condicions d'ocupació concretes o bé amb la fixació de pautes estructurals i d'agrupament dels sistemes construïts damunt el territori de forma que atorguin significat a l'espai que ocupen.

Aquesta lectura d'implicació discontinua a la que ens porta l'anàlisi pautaada que realitzem, es fa en el treball sense renunciar al manteniment dels grans ordres rurals definits arran del sistema estructurat per les traces, enteses aquestes en la pròpia anàlisi com els components de la retícula bàsica en que s'han d'articular les activitats en el territori.

El treball ha evidenciat aquells components en una descoberta d'operacions de transformació, explícites en uns casos i tàcites en altres, sempre però tant més arrelades al territori com més vinculades als usos tradicionals i per tant més incorporades en una aparença natural. La descoberta s'ha accentuat des de la lectura de les evolucions i implicacions territorials d'aquells components. L'aigua, l'accés, els assentaments o la fragmentació com elements d'artificialització del territori i llur implicació amb l'alternança orogràfica en el nostre àmbit, han esdevingut els elements bàsics d'interpretació formal del territori.

Les lògiques definides per les traces o les pautes d'implantació dels assentaments, des d'una perspectiva global i la pauta dominant de l'aigua en el pla o el dibuix fragmentat que articula les peces sobre l'alteració topogràfica, des de la concreció de models parcials, aniran teixint aquella retícula en la qual s'hauran d'insertar les opcions de planejament que **pot admetre** el territori, sotmès a les seves pròpies pressions i a les que generen els nous actius econòmics i els entorns col.lapsats.

Podem establir a partir del que hem fet, escalats espaials en els que recolzar la dimensió ajustada de les operacions d'ordenació a desenvolupar per altres figures. Hem suggerit en aquest sentit àmbits unitaris (parcel·la), agrupats (ordres parcials o sectors d'actuació), o àrees d'influència (perifèria dels nuclis habitats), en els que recolzar respectivament operacions d'intervenció aïllada, de planejament específic i parcial o d'ordenació integral d'un àmbit.

Conclourem reprenent novament la idea ja manifestada en el treball, en el sentit d'interpretar aquest com un procés obert, que amb finalitats més propositives que de prevenció estricta de l'espai rural, ha de servir per a una aplicació fragmentada dels criteris d'ordenació exposats, des de figures independents i particularitzades.

L'accentuació del valor dels models territorials detectats i la permanència dels testimonis d'ordre rural ha d'esser l'eix d'un catàleg normatiu en què materialitzar l'aplicació dels criteris. El seu desenvolupament ajustat a cada voluntat i àmbit podria constituir el cos propositiu per al territori i l'ordenança pròpia de l'espai rural.

BIBLIOGRAFIA

ALEXANDER Ch.: "La estructura del medio ambiente", Tusquets Ed. Barcelona 1971.

ALEXANDER Ch.: "Un lenguaje de patrones" col. Arquitectura/Perspectivas editor G. G. Barcelona 1980

BARBA R.: "L'abstracció del Territori", Tesi Doctoral E.T.S. d'Arquitectura de Barcelona

BARBA R. i PIE R.: "El Vallès: suburbi-corredor-perifèria" Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme núm 187 C.O.A.C. Barcelona 1993

BARBAZA Y.: "El paisatge humà de la Costa Brava", 2 vols. Trad. Edicions 62 Barcelona 1988

BARRERA A.: "Casa, herència y familia en la Catalunya rural" Ed. Alianza

BOLOS J. i NUET J.: "Els molins fariners" Col. Ventall Ketres Editora Barcelona 1983

CAMPS I ARBOIX J. de.: "Història de l'agricultura catalana" Editorial Tàber Barcelona 1969

CALS J.: "El Baix Empordà, Recursos i estructura econòmica" Caixa d'Estalvis de Catalunya Barcelona 1984

CALS J.: "La Costa Brava i el turisme" Editorial Kapel S.A. Barcelona 1982

CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ I INDÚSTRIA DE GIRONA.: "Comunicacions i ponències del Debat Costa Brava". Girona 1978

CAMBRA AGRARIA PROVINCIAL DE GIRONA.: "Estadística agrària de les comarques gironines-1981" Girona 1983

CARANDELL J.: "El Bajo Ampurdán - ensayo geográfico" Diputació Provincial de Girona Girona 1978

CARCELLER X.: "L'Ordenació urbanística i els parcs naturals" Tesi Doctoral E.T.S. d'Arquitectura de Barcelona

CASASSAS LL. i NADAL F.: "Les divisions administratives" Gran Geografia Comarcal de Catalunya Fundació Enciclopedia Catalana Barcelona 1983

CHRISTALLER W.: "Central places in Southern Germany" Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1966

CHECHI A. i PEIX J.: "L'explotació pagesa a Catalunya, anàlisi d'explotacions agràries en zones d'influència urbana." Ed. Vicens Vives Barcelona 1979

CEUMT La revista municipal.: "Els municipis de les àrees rurals" núm 40-41 Barcelona 1981

CEUMT La revista municipal.: "Urbanismo y suelo rústico" núm 87 Barcelona 1985

CEUMT La revista municipal.: "Las formas del espacio rural y sus instrumentos de ordenacion" núm 98 Barcelona 1987

CEUMT La revista municipal.: "La organizacion territorial de Cataluña entre el debate científico y la polémica política" núm 101 Barcelona 1987

CONGOST R.: "Els propietaris i els altres. La regió de Girona 1768-1862" Eumo editorial girona 1990

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA .: Butlletí núms. 455 i 458 Barcelona 1933

CROS M^a LL.: "Estudi sedimentològic dels dipòsits eòlics del Baix Empordà" Fac. de Ciències Geològiques - Universitat de Barcelona 1987

- DERYCKE P-H.: "La economía urbana" Col. Nuevo Urbanismo I. E. A. L. Madrid 1971
- DEOCON ORTIN J.: "Plan General de reforma y desarrollo agrario sobre la ordenación de las explotaciones de la comarca del Bajo Ampurdán" Ministerio de Agricultura Iryda 1973
- DION R.: "Essai sur la formation du paysage rural français" Guy Durier éditeur Neuilly-sur-Seine 1981
- DIPUTACIO DE BARCELONA.: "Tractament del sòl No Urbanitzable" Comunicacions presentades a la I Jornada Tècnica sobre el tractament del S.N.U. Barcelona 1986
- DIRECCIO GENERAL DE POLITICA TERRITORIAL.: "Parc natural de les Gavarres" avantprojecte Servei de medi ambient 1988
- EIZAGUIRRE X.: "Hipotesis de entendimiento territorial: Sus elementos formales" Estudios Territoriales núm. 18 1985
- EIZAGUIRRE X.: "Pla de l'espai rural metropolitana" Corporació Metropolitana de Barcelona Barcelona 1987
- EIZAGUIRRE X.: "Los componentes formales del territorio rural" Tesi Doctoral E.T.S. d'Arquitectura de Barcelona 1990
- EIZAGUIRRE X.: "Torelló" Estudis Urbans núm 4 Direcció General d'Urbanisme Barcelona 1984
- EMBID IRUJO A.: "Ordenanzas i reglamentos municipales en el derecho español"
- ESCRIBA J. i NADAL M.: "Ordenación del paisaje y del espacio rural" Pla General d'Ordenació Urbana de la Zona de La Bisbal 1977
- ESTALELLA H.: "La propietat de la terra a les comarques gironines" Dep. de Geografia Universitat Autònoma de Barcelona C.U.G. 1984
- FERRER Amp.: "La historia del catastro de rústica en España" El catastro en España 1906-1989 Centro de Gestión Catastral y Cooperación Tributaria 1989

FERRER Amad. i SABATE J.: "Torroella de Montgrí, l'Estartit" Estudis Urbans
núm 2 Direcció General d'Urbanisme Barcelona 1981

GARCIA ALVAREZ A.: "La ordenación del medio rural" Estudios Territoriales
núm 8 1982

GARCIA ORTEGA P.: "Historia de la legislación española de caminos y carreteras"
M.O.P.U. Secretaria General Técnica Madrid 1982

GREGOTTI V.: "El territorio de la arquitectura" La forma del Territorio Ed.
Gustavo Gili, Barcelona 1972

INSTITUT CARTOGRAFIC DE CATALUNYA.: "Cartografia de catalunya dels
segles XVII i XVIII" Barcelona 1986

LABORATORI D'URBANISME.: "Les traces dels carrilets gironins: propostes
d'aprofitament" Demarcació de Girona del C.O.A.C. Girona 1982

LEBEAU R.: "Grandes modelos de estructuras agrarias en el mundo" Ed. Vicens
Vives 1983

LLUCH E. i NELLO O.: "La gènesi de la divisió territorial de Catalunya" edició
de documents de l'arxiu de la ponència (1931-1936) Diputació de Barcelona 1983

LLUCH E. i NELLO O.: "El debat de la divisió territorial de Catalunya" edició
d'estudis, propostes i documents (1939-1983) Diputació de Barcelona 1984

MATAS J.: "Els estanys eixuts" Quaderns de la Revista de Girona núm. 7 Diputació
de Girona Girona 1986

MATAS J.: "Repartiments de terres comunals a finals del segle XVIII: el cas
d'Ullastret" Jornades d'història de l'Empordà, homenatge a J. Pella y Forgas
Patronat Francisc Eiximenis Girona 1987

MORRIS A.E.J.: "Historia de la forma urbana" editorial G.G. Barcelona 1984

MUXACH E.: "De la vias de comunicaci3n en la provincia de Gerona y medios con
que acudir al necesario fomento de los CAMINOS PROVINCIALES Y VECINALES
Imprenta del Hospicio Provincial Girona 1883

MAS J., PALLI LL. i BACH J.: "Geologia de la plana del Baix Empordà" Dep. de Geologia, Universitat Autònoma de Barcelona C.U.G. Institut d'Estudis del Baix Empordà Girona 1989

M.O.P.U.: "Informe sobre el paisaje natural en la oferta turística, análisis de la experiencia comparada y estrategia para la proteccions y revalorizacion de los paisajes españoles" (J. Nogué, J.Cals, R. Barba, R. Pié, P. Riera i M. Valenzuela) Dep. d'Economia Aplicada U.A.B. 1989

MOYA M.: "El catastro de rústica, presente y futuro" El catastro en España 1906-1989 Centro de Gestión Catastral y Cooperación Tributaria 1989

NIETO A.: "Ordenación de pastos hierbas y rastrojeras" Junta provincial de fomento pecuario de Valladolid 1959

NIETO A.: "Bienes comunales" Ed. Revista de Derecho Privado Madrid 1964

NOLLA J. i CASAS J.: "Carta arqueològica de les comarques de Girona" Centre d'investigacions arqueològiques de Girona Girona 1984

NOGUE A.: "El Paisatge : Percepció i Representació" Tesi Doctoral 1984

PELLA Y FORGAS J.: "Historia del Ampurdán" Luis Tasso impresor Barcelona 1883

PI SUNYER C.: "Una interpretació de l'Empordà" Ed. Destino Barcelona 1976

PIE R. i BARBA R.: "Castell-Platja d'Aro-St. Feliu de Guixols-Sta.Cristina d'Aro Estudis Urbans núm 1 Direcció General d'Urbanisme Barcelona 1981

PLA J.: "El Pagès i el seu món" Edicions Destino Barcelona 1978

PLA J.: "El meu país" Obra completa, 7 Ed. 62 Barcelona 1968

RIBAS I PIERA M.: "Veritats i mentides de la Costa Brava" Debat urbanístic sobre la Costa Brava Begur 1989 C.O.A.C. dem. de Girona

RICHARDSON H. W.: "Economia regional; Teoria de la localización, estructuras urbanas i crecimiento regional" Ed. Vicens Vives 1973

SALMERON C.: "El tramvia del Baix Empordà" Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya Barcelona 1985

SEGURA A.: "El catastro en la historia de España" El catastro en España 1906-1989 Centro de Gestión Catastral y Cooperación Tributaria 1989

SOLA-MORALES M. de.: "La identitat del territori" Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme C.O.A.C. Barcelona 1981

SOLA-MORALES M. de.: "Reconeixement comarcal i ordenació del territori" Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme C.O.A.C. Barcelona 1981

SURROCA J.: "El conreu de l'arròs a l'Empordà durant el segle XVIII" Estudis d'història agrària Barcelona

TARRAGO S. i altres.: "La manzana como idea de ciudad" elementos teóricos y propuestas para Barcelona III SIAC Ed. 2C Barcelona 1980

TORRES CAPELL M.: "La transformació del paisatge a l'entorn de les carreteres" C.O.A.C. Dem de Girona Girona 1992

TRIJUEQUE P.: "Els masos de Vila-romà i Vall-llobrega Palamós 1989

UNIO DE PAGESOS.: "L'Ordenació del territori i l'agricultura en comarques densament poblades" Jornades agràries del Maresme. C.O.A.C. 1980

URBANISMO.: "Urbanismo en el medio rural" Revista del C.O.A.M. núm 3, 1988

VILAR P.: "Catalunya dins l'Espanya moderna" Ed. 62 Barcelona 1964

VILA VALENTI J.: "El món rural a Catalunya" Ed. Curial Barcelona 1973

FONTS DOCUMENTALS I CARTOGRAFIQUES

Mapa de conreus i aprofitaments, memòria i mapa esc. 1/200.000 , D.A.R.P.

Mapa d'usos del sòl de Catalunya esc. 1/250.000 , I.C.C.

Mapa geològic de Catalunya esc. 1/250.000 , I.C.C.

Mapa de síntesis hidrogeològica (acuïferos costeros de l'Empordà-Girona) Instituto Geológico y Minero de España.

Mapa Lito-Morfològic de la plan del Baix Empordà LL. Pallí i J. Mas C.U.G. Girona 1989

Mapa topogràfic nacional, edició Madrid 1934

Minutes altimètriques i planimètriques per termes municipals Madrid 1926

Restitución ortofotoscòpica de la zona de La Bisbal, esc. 1/10.000 Polux S.A. 1976

Mapa topogràfic nacional de España, esc. 1/25.000 I. G. N.

Mapa General esc. 1/50.000 Servicio Geogràfic del Ejercito

Mapa Comarcal de Catalunya (Baix Empordà - 10) 1/50.000 I. C. C.

Fotografia aèria, codi vol: 10081, recobriment 100% agost 1970

Fotografia aèria, codi vol: 86012, recobriment 100% juny-octubre 1986

Plans Generals d'Ordenació i Normes Subsidiàries de Planejament dels municipis en l'àmbit. (Memòria, factors d'utilització del sòl, documentació gràfica.)

Institut Cartogràfic de Catalunya.

Centre de Gestió Cadastral i Cooperació Tributària. Cadastres de rústega.

Ajuntaments del Baix Empordà.

Servicio Geografico del Ejercito : Sección de Documentación.

Instituto Geográfico Nacional : Cartoteca histórica.

Cambra Agrària provincial de Girona.

Comunitat de regants del Molí de Pals

Comunitat de regants de la Presa de Colomers.

Serveis Territorials de Girona del D.A.R.P., secció d'enginyeria i millora rural.

Serveis Territorials de Girona d'Urbanisme, Direcció General d'Urbanisme.

Serveis Territorials de Girona de la Direcció General de Carreteres.

Junta d'aigües.

Servei Arqueològic de la Diputació de Girona.

Arxiu Històric Comarcal-La Bisbal.

Arxiu Històric de Girona.

Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona.

Museu del Montgrí i del Baix Ter.

Institut d'Estudis del Baix Empordà.

Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya.

Col·legi Oficial d'Enginyers Agrònoms de Catalunya.

Facultat de Geografia - U. A. B.

M
M
M
M

